



**TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS**

**TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURO
STEBĖSENOS ATASKAITA 2019 M.**

Telšiai
2020 m.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BENDROJI DALIS.....	4
1.1. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA.....	4
1.2. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“).....	5
1.3. TELŠIŲ GYVENTOJŲ MIRTINGUMAS.....	10
2. SPECIALIOJI DALIS.....	11
2.1. SUŽALOJIMAI DĖL NUKRITIMŲ.....	11
2.2. MIRTINGUMAS DĖL ATSITIKTINIŲ PASKENDIMŲ.....	13
2.3. PAAUGLIŲ (15-17 M.) GIMDYMŲ SKAIČIUS 1000 GYVENTOJŲ.....	14
REKOMENDACIJOS.....	16

IVADAS

Visuomenės sveikatos stebėseną – tikslingai organizuotą ir sistemingai atliekamą visuomenės sveikatos būklės, ją veikiančių sveikatos rizikos veiksnių rinkimą, kaupimą, apdorojimą, saugojimą, analizę ir vertinimą.

Visuomenės sveikatos stebėseną savivaldybėse vykdoma remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“. Pagrindinis visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje dokumentas – Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa (toliau – LSP). LSP nustato nacionalinius sveikatinimo veiklos tikslus ir uždavinius, siektinus sveikatos lygio rodiklius, kurie būtini norint įgyvendinti Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“. Programoje iškelta 1 strateginis tikslas ir 4 tikslai bei jų uždaviniai. LSP iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai parengtas baigtinis pagrindinių rodiklių sąrašas (toliau – PRS). PRS sudaro 51 unifikuotą rodiklį, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius.

Visuomenės sveikatos stebėsenos Telšių rajono savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje.

Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

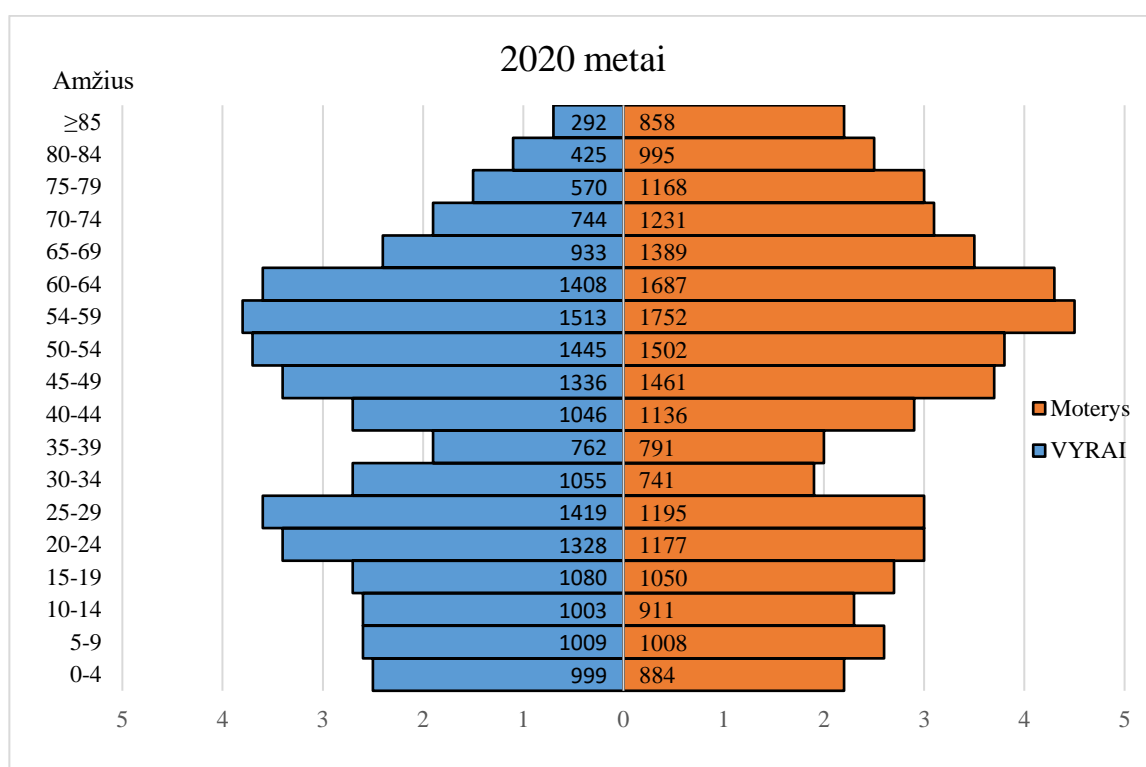
- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Lietuvos sveikatos rodiklių sistema SRS.

2019 m. visuomenės sveikatos būklės stebėsenos ataskaita (toliau–Ataskaita) parengta vadovaujantis bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais ir atsižvelgiant į Higienos instituto parengtas „Savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitų rašymo metodines rekomendacijas“.

1. BENDROJI DALIS

1.1. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

Lietuvoje daugiau nei dešimtmetį trunkantys socialiniai ekonominiai pokyčiai turi įtakos demografiniams procesams, kurie nesustabdomai keičiasi nepalankia linkme. Telšių rajone vis dar gyventojų skaičius mažėja, 2020 m. pradžioje Telšių r. gyveno 39 306 gyventojai, tai 582 gyventojais mažiau nei 2019 m. Moterys sudarė 53,3 proc. visų rajono gyventojų, vyrai – 46,7 proc. visų rajono gyventojų. 2020 m. pradžioje 1000-čiui Telšių r. vyrų teko 1140 moterys. Miesto gyventojai sudarė 56,6 proc. visų rajono gyventojų, kaimo – 43,4 proc. visų rajono gyventojų. Analizuojant 2020 m. duomenis, galima konstatuoti, jog 2020 m. pradžioje Telšių r. didžiausią gyventojų dalį sudarė 45-59 metų, 60-74 metų ir 15-29 metų amžiaus asmenys (1 pav.).



1 pav. 2020 m. Telšių rajono penkmetinėmis amžiaus grupėmis suskirstytas demografinis medis.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

1.2. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)

Pagrindinio rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant praėjusių metų Telšių r. savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei ir žymimos **žalia spalva**;
- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei ir žymimos **raudona spalva**;
- likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

PRS analizės ir interpretavimo tikslas - įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste, ir kokių intervencijų/priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus. Telšių r. gyventojų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „*Telšių r. savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis*“.

Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais („šviesoforas“ ir santykis) pasirinkome pagrindinio rodiklių sąrašo reikšmes, kurių rodiklis ar pokyčio kryptis prasčiausios palyginti su kitomis savivaldybės profilio reikšmėmis (raudonos spalvos pagrindinių rodiklių sąrašo reikšmės), sudarėme Telšių r. sav. probleminių visuomenės sveikatos sričių (temų) sąrašą. Šiose srityse atlikome atrinktų rodiklių detalesnę analizę ir vertinimą, parengėme pasiūlymus.

Pirmame lentelės stulpelyje pateikiamas PRS suskirstytas pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrajame stulpelyje pateikiama Telšių r. savivaldybės rodiklio reikšmė, trečiajame – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, ketvirtajame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, penktajame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, šeštajame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą).

1 lentelė. Telšių r. savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis

RODIKLIS	Telšių r. savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Mažiausia rodiklio reikšmė	Didžiausia rodiklio reikšmė	Santykis: savivaldybė / Lietuva
1	2	3	4	5	6
<i>Strateginis tikslas - pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai</i>					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (metais)	74,4	75,9	70,7	78,0	0,98
Išvengiamas mirtingumas (proc.)	31,7	31,7	24,3	37,2	0,98
<i>1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį</i>					
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	27,14	23,0	0	69,8	1,18
Bandymų žudyti (X60-X64, X66-X84) skaičius 100 000 gyventojų	10,02	37,1	3	68,3	0,27
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų	105,03	68,2	35,2	247,8	1,54
Ilgalaikio nedarbo lygis (proc.)	1,96	1,9	0,3	7,7	0,88
Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyventojų	-14,7	0,0	-35,1	43,3	-14,7
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalyje ir bendruomenėse					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V01–Y98) 100 000 gyventojų	98,65	83,6	32,8	192,5	1,18
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų	171,52	146,6	53,4	350,4	1,17
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyventojų	25,41	23,1	2,5	87,2	1,10

Užregistruoti nauji TB atvejai (A15-A19) 100 000 gyventojų	50,39	31,3	8,0	73,9	1,61
Sergamumas (nauji atvejai ir recidyvai) tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų	59,04	36,0	10,0	93,0	1,54
2 tikslas. sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką					
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų	0,88	1,0	0,0	2,9	0,88
Susižalojimai dėl nukritimo (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	182,13	145,7	92,6	197,2	1,25
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, 10 000 gyventojų	80,08	61,6	42,2	127,5	1,3
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyventojų	43,2	72,0	0,0	118,7	0,6
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį					
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimų (W65-W74) 100 000 gyventojų	12,38	4,8	0,0	25,2	2,58
Mirtingumas dėl nukritimų (W00-W19) 100 000 gyventojų	7,45	15,2	0,0	58,1	0,49
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių					
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V99) 100 000 gyventojų	10,03	7,6	0,0	29,1	1,32
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyventojų	2,58	2,3	0,0	9,7	1,12
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyventojų	73,37	66,7	26,1	120,3	1,1
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui	436,5	970,0	61	34386	0,45
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams (proc.)	90,2	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams (proc.)	90,2	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą					
3.1. Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą					
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	2,61	3,0	0,0	16,1	0,87

Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	26,83	18,5	3,4	59,3	1,45
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai), 100 000 gyv.	25,19	74,1	3,8	350,0	0,34
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	155,38	199,2	70,1	395,0	0,78
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	143,89	171,3	41,8	374,3	0,84
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius					
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	27,22	37,8	10,3	64,5	0,72
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius					
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyventojų	32,03	31,4	15,6	59,6	1,02
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyventojų	6,51	7,0	3,4	10,5	0,93
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,16	2,0	1,6	5,8	1,58
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų	7,27	7,2	2,5	13,5	1,01
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	9,21	9,5	6,5	11,8	0,97
Užregistruoti nauji daugeliui vaistų atsparios tuberkuliozės atvejai 100 000 gyv.	2,54	3,3	0	12,6	0,77
Užregistruotų daugeliui vaistų atsparios tuberkuliozės atvejai (visos TB atvejų registracijos kategorijos) (A15-A19) 100 000 gyv.	7,58	5,7	0	14,5	1,33
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, A50-A64) 10 000 gyventojų	0,5	2,0	0,0	4,9	0,25
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą					
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	11,2	3,3	0,0	14,4	3,4
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.	91,7	92,7	87,7	99,3	0,99

1 metų amžiaus vaikų DTP (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina), poliomieliito ir B tipo <i>Haemophilus influenzae</i> infekcijos skiepavimo apimtys (3 dozės), proc.	93,9	92,1	86,5	100,00	1,02
Tikslinės populiacijos dalis (6-13 m.) dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje proc.	9,75	15,0	1,6	57,0	0,65
Vaikų, neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	17,2	20,0	10,9	30,4	0,86
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyventojų	9,7	3,9	0,0	14,0	2,51
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę					
Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų	813,63	733,0	575,7	1238,2	1,11
Mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyventojų	311,79	273,5	223,3	366,2	1,14
Mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyventojų	131,0	172,4	73,8	455,9	0,76
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyventojų	67,3	61,2	30,0	124,3	1,1
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	61,3	52,9	16,8	73,2	1,16
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto lėšų, finansavimo programoje	59,2	56,4	30,6	76,9	1,05
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje	61,4	56,3	30,9	69,4	1,09
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	48,7	48,2	28,2	66,3	1,01

Iš 1 lentelėje „*Telšių r. savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis*“ pateiktų PRS rodiklių reikšmių Telšių r. savivaldybėje palyginimo su atitinkamais Lietuvos savivaldybių rodikliais matyti, kad šie Telšių r. rodikliai atspindi geriausią situaciją Lietuvoje lyginat su kitomis savivaldybėmis (patenka į žaliąją „šviesoforo zoną“):

- Bandymų žudytis (X60-X64, X66-X84) skaičius 100 000 gyventojų;
- Mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų;
- Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje;
- Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.

Šios Telšių r. rodiklių reikšmės patenka į prasčiausių Lietuvos savivaldybių grupę (raudonoji zona):

- Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų;
- Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų;
- Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimų (W65-W74) 100 000 gyventojų;
- Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių;
- Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyventojų.

Kiti rodikliai patenka į geltonąją zoną ir yra interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

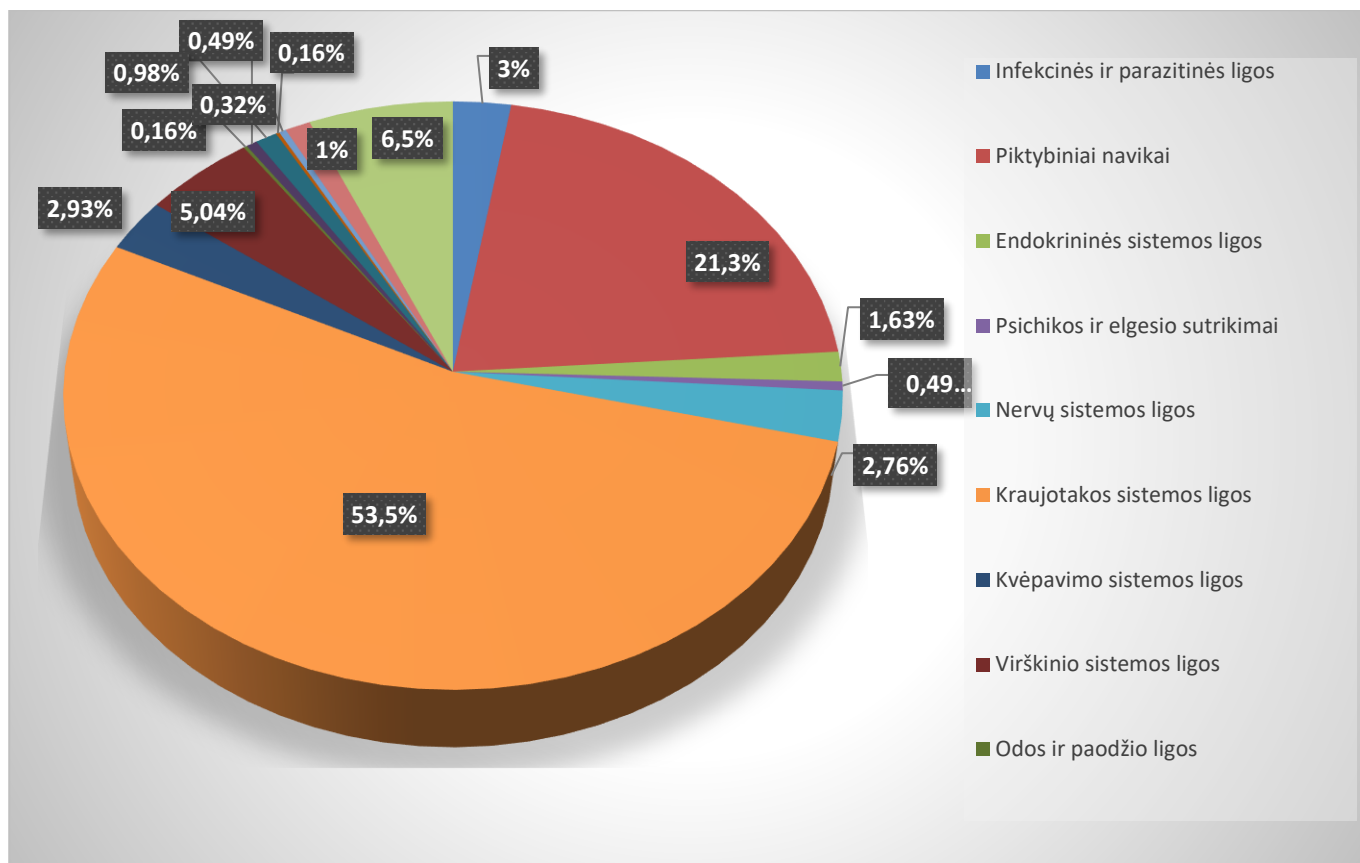
Detaliai analizei, kaip prioritetinės sveikatos problemos, pasirinkti šie rodikliai:

- Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų;
- Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimų (W65-W74) 100 000 gyventojų;
- Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyventojų.

1.3. TELŠIŲ RAJONO GYVENTOJŲ MIRTINGUMAS

Mirties priežastis – tai yra bet kuri būklė, sukėlus ar nulėmusi mirtį, o *mirties priežasčių struktūra* parodo kokią dalį (proc.) tarp visų mirties priežasčių sudaro tam tikros priežastys.

Daugiau, kaip pusė (53,49 proc.), Telšių r. gyventojų mirčių 2019 m. sudarė mirtys nuo kraujotakos sistemos ligų, piktybiniai navikai ir išorinės mirties priežastys – išlieka pagrindinės Telšių r. gyventojų mirtingumo priežastimis. 1 pav. pavaizduota mirties priežasčių struktūra Telšių r. 2019 m.



1 pav. Mirties priežasčių struktūra Telšių r. 2019 m. (proc.)

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2. SPECIALIOJI DALIS

2.1. SUSIŽALOJIMAI DĖL NUKRITIMO

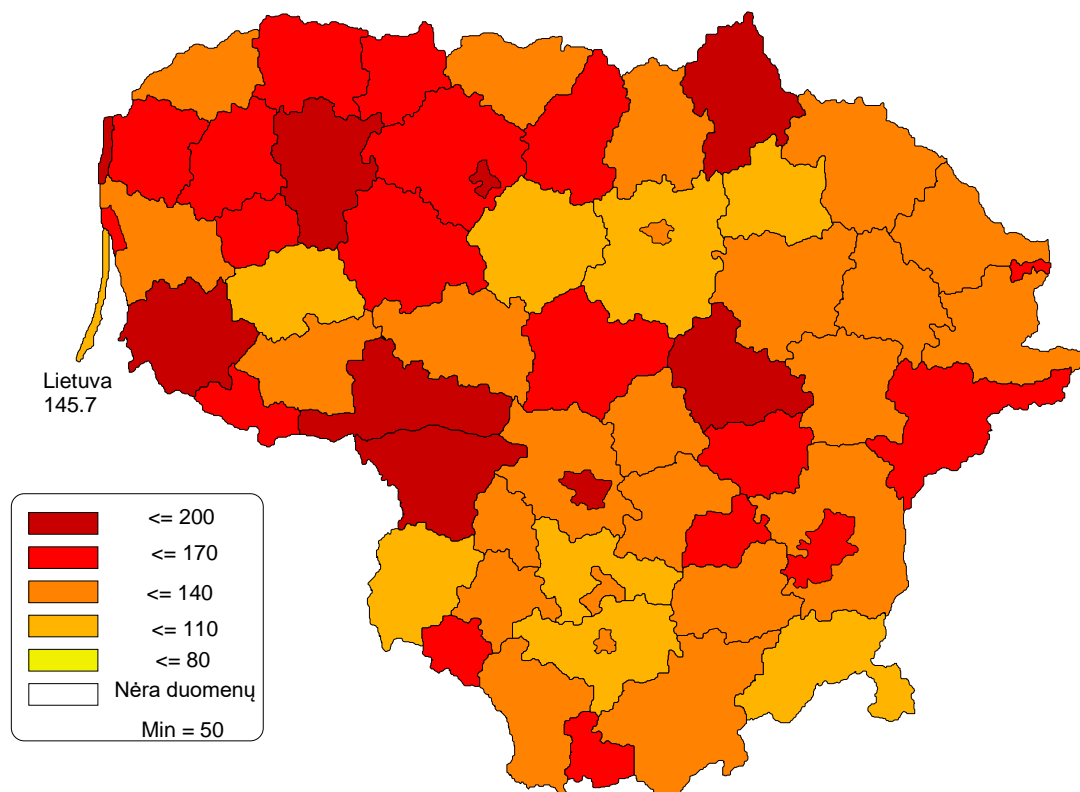
Senstančios visuomenės problemos kelia sudėtingus sveikatos, socialinius ir ekonominius iššūkius, kuriuos labai svarbu laiku įvertinti ir imtis tikslingų priemonių, užtikrinančių sveikatos išsaugojimą ir sveiką senėjimą. Griuvimai yra dažnai pasitaikanti vyresnio amžiaus žmonių problema. Laiku įvertinta griuvimų ir pusiausvyros rizika – efektyvi sveikatos išsaugojimo priemonė.

Aukšto sužalojimų dėl nukritimo 65+ m. amžiaus grupėje rodiklio analizė savivaldybėje yra būtina įgyvendinant Lietuvos sveikatos programos tikslo „Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką“ uždavinį „Kurti palankias darbo ir buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“ bei ieškant šios problemos priežasčių ir sprendimo būdų.

2019 m. Lietuvoje iš 10 000 vyresnio amžiaus (65+ m. amžiaus) žmonių 146 gydėsi stacionare dėl susižalojimo nukritus. Didžiausias susižalojimas dėl nukritimų atvejų skaičius buvo Biržų r. (197,2) ir Šiaulių miesto (193,2) savivaldybėse, o mažiausias Alytaus r. (92,6) ir Šilalės r. (98,4) savivaldybėse, skaičiuojant 10 000 gyv. Vertinant savivaldybių rodiklius, reiktų atkreipti dėmesį, kad minėtam rodikliui

įtakos galėjo turėti skirtingas gydymo įstaigų prieinamumas, dėl to dalis vyresnių gyventojų galbūt ir nesikreipė į gydymo įstaigą.

Analizuojant Telšių r. savivaldybės visuomenės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilį stebima aukšto susižalojimo dėl nukritimo problema. Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv. Lietuvoje – 145,7, Telšių r. – 182,1 ir tai išlieka vienas iš didesnių rodiklių Lietuvoje (2 pav.).

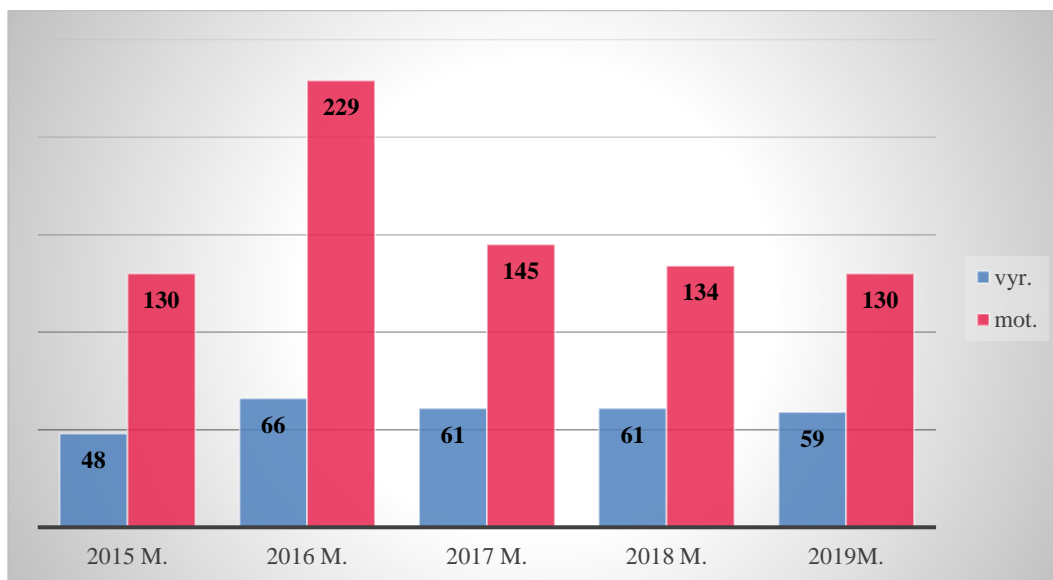


2 pav. Susižalojimai dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Analizuojant patirtas traumas, pagal sužalotą kūno dalį, dažniausiai griūnant patiriami klubų ir kojų sužalojimai, pečių lanko ir rankos sužalojimai, pilvo, juosmens, stuburo juosmeninės dalies ir dubens sužalojimai, kaklo ir krūtinės ląstos sužalojimai ir galvos sužalojimai.

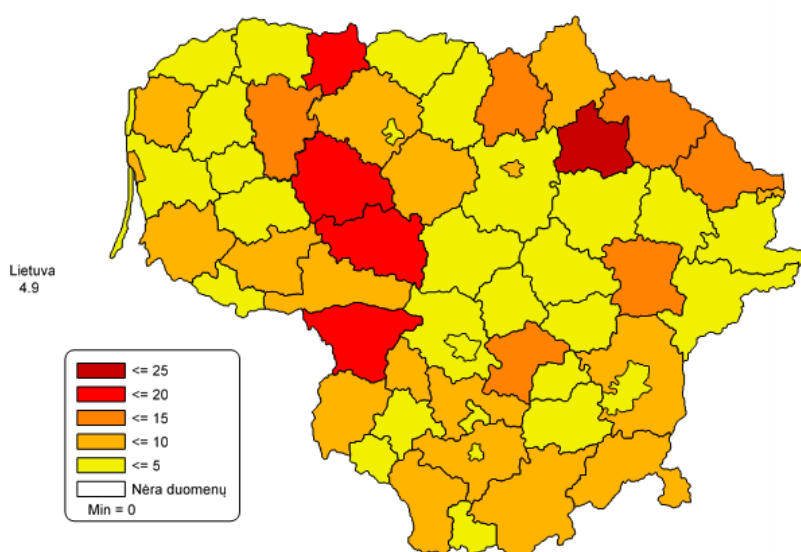
Lyginant duomenis pagal lytį, tiek Telšių rajone, tiek Lietuvoje 2019 m. sužalojimus dėl nukritimo 65+ m. amžiaus grupėje dažniau patyrė moterys nei vyrai. Telšių rajone 2015 – 2016 m. laikotarpiu tiek moterų, tiek vyrų sužalojimų dėl nukritimų skaičius kasmet augo, o nuo 2017 m. moterų sužalojimų skaičius sumažėjo (3 pav.).



3 pav. Vyrų ir moterų sužalojimų dėl nukritimo 65+ m. amžiaus grupėje skaičius Telšių rajone
Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

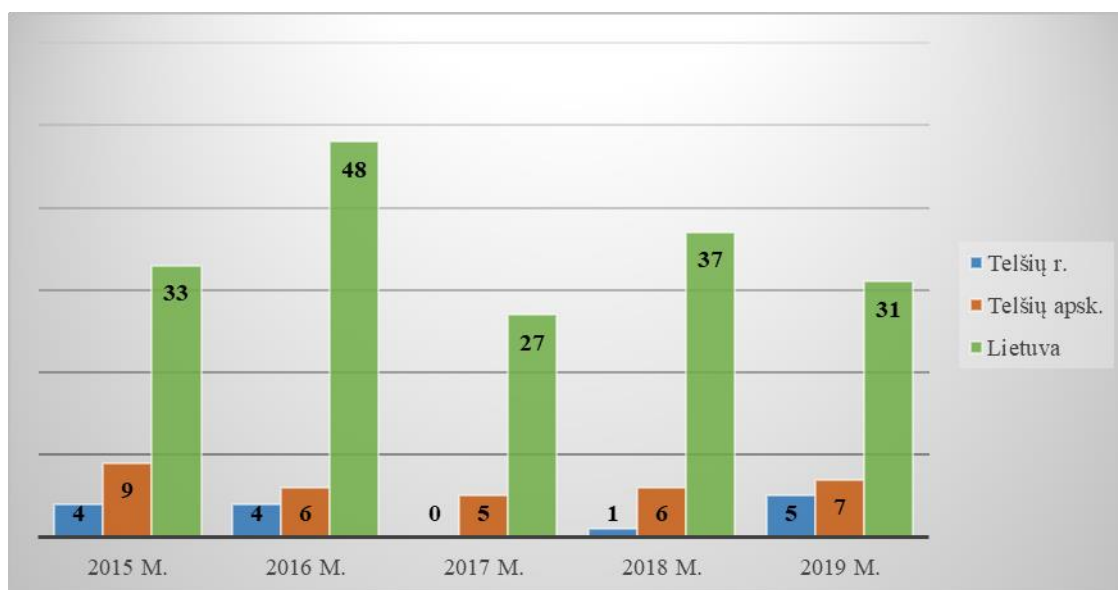
2.2. MIRTINGUMAS DĖL ATSTITIKTINIO PASKENDIMO

Siekiant, kad gyventojai saugiai leistų laisvalaikį, reikia užtikrinti ir mažinti mirtingumą dėl atsitiktinių paskendimų. 2019 m. Lietuvoje atsitiktinai paskendo (W65–W74) 137 asmenys, iš jų 106 vyrai ir 31 moteris. Vyrai (8,2/100 000 gyv.) skendo 4 kartus dažniau nei moterys (2,0/100 000 gyv.). Kelmės r., Šakių r., Kupiškio r., Molėtų r., Raseinių r. savivaldybių gyventojų mirtingumas nuo atsitiktinių paskendimų Lietuvos vidurkį viršijo daugiau kaip 3 kartus. Telšių rajono savivaldybės mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (12,4/100 000 gyv.) Lietuvos vidurkį (4,8/100 000 gyv.) viršija du su puse karto, todėl patenka į prasčiausią savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona) (3 pav.).



4 pav. Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.
Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2019 m. nuskendo 5 Telšių r. savivaldybės gyventojai. Visi nuskendusieji buvo vyrai. Daugiausiai paskendusiujų vyrų buvo 60–64 m. amžiaus grupėje, po vieną – 55-59 m. ir 65-69 m. amžiaus grupėje. Absoliutus paskendusiujų asmenų skaičiaus pasiskirstymas 2015–2019 m. Telšių rajono savivaldybėje, Telšių apskrityje ir Lietuvoje (5 pav.).



5 pav. Absoliutus paskendusiujų asmenų skaičius 2015 – 2019 m. Telšių r., Telšių apsk., Lietuvoje

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2.3. PAAUGLIŲ (15–17 M.) GIMDYMŲ SKAIČIUS 1000 GYVENTOJŲ

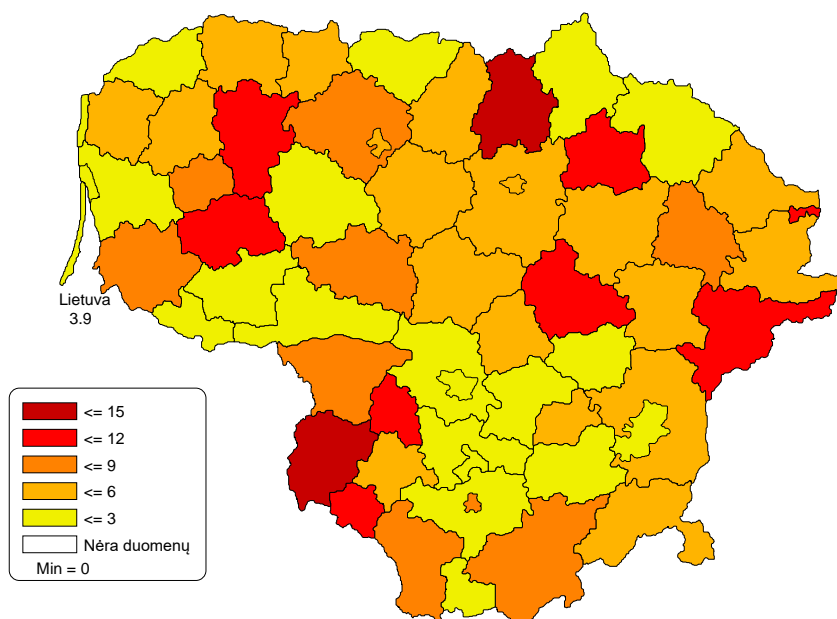
Paauglių nėštumas – viena aktualiausių paauglių sveikatos problemų visame pasaulyje – ankstyvi, nesaugūs lytiniai santykiai, kurių pasekmė – nėštumas. Visame pasaulyje siekiama mažinti paauglių nėštumo skaičių, nes jaunų žmonių lytinės problemos turi neigiamą įtaką jų sveikatai, asmenybės vystymuisi, socialinei raidai, esamai ir būsimai ekonominei gerovei.

Nepilnamečių nėščiųjų komplikacijų tikimybę didina socialiniai ir ekonominiai veiksniai: nėščios paauglės dažnai vengia konsultuotis su gydytoju, stengiasi kuo ilgiau nuslėpti nėštumą, nėštumo metu rūko, vartoja alkoholį, narkotikus, serga lytiškai plintančiomis ligomis.

Gimdymas jaunesniame nei 20 metų amžiuje yra siejamas su daugeliu neigiamų pasekmių tiek gimdyvei, tiek kūdikiui. Nėščios paauglės dažniau nei vyresnio amžiaus gimdyvės patiria persileidimą, neonatalinę kūdikio mirtį, pagimdo negyvą vaisių. Merginos, kurios pirmo vaiko susilaukia būdamos jaunesnės nei 20 metų, taip pat neretai iškrenta iš ugdymo sistemos, rečiau įgyja vidurinį ar aukštąjį išsilavinimą, todėl dažniau susiduria su prasta ekonomine situacija, skurdu (V. Tretjakova, 2016 m.).

2019 m. Lietuvoje gimdymų skaičius tarp nepilnamečių (15–17 m. amžiaus) moterų buvo 145 (3,9/1000 gyv.). Žemėlapyje matyti, kad didžiausi paauglių gimdymo rodikliai šiaurės vakarinėje Lietuvos dalyje. 7-iose Lietuvos savivaldybėse (Alytaus r., Biržų r., Kelmės r., Birštono r., Neringos r., Prienų r., Trakų r. sav.) tarp gimdyvių paauglių nebuvo, o Vilkaviškio r., Pasvalio r. ir Šilalės r. savivaldybėse buvo didžiausias

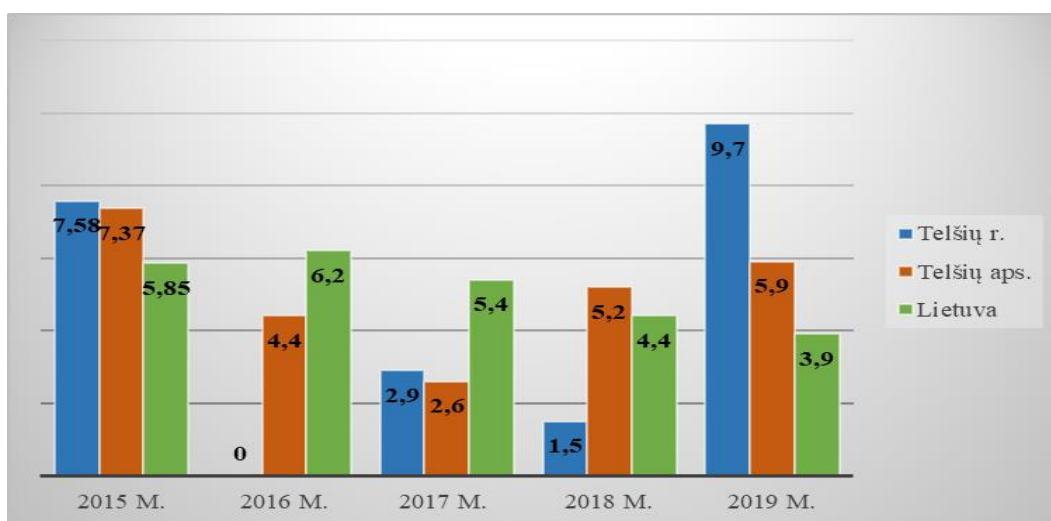
nepilnamečių gimdymų skaičius. Analizuojant Telšių r. savivaldybės visuomenės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilį stebimas augimas nepilnamečių (15 -17 m.) gimdymų skaičius. Gimdymų skaičius 1 000 gyv. Lietuvoje – 3,9, o Telšių r. – 9,7 ir tai viršija Lietuvos rodiklį 2,5 karto (6 pav.).



6 pav. Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičiaus 1000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Lyginant paauglių (15 – 17 m.) gimdymų skaičių 1000 gyventojų Telšių rajone, Telšių apskrityje ir Lietuvoje 2015 – 2019 m., matyti, kad Telšių rajone 2016 m. nebuvo nė vieno nepilnamečių gimdymo. Vertinant penkerių metų laikotarpį buvo pastebima, kad nuo 2016 m. Telšių rajone paauglių gimdymų skaičius buvo mažesnis už Lietuvos ir apskrities vidurkį (2016 m. – 0 atvejų 1000 gyventojų, 2017 m. – 2,9, 2018 m. – 1,5 atvejų 1000 gyventojų), o 2019 m. labai ženkliai išaugo (7 pav.).



7 pav. Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv. Telšių r. sav., Telšių aps., Lietuvoje 2015 – 2019 m. laikotarpyje

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

REKOMENDACIJOS

- Siekiant užtikrinti problemos sprendimą rekomenduojame:
 - Siekiant geresnės Telšių r. gyventojų sveikatos būklės, būtina plėtoti sveikatinimo veiklas visose amžiaus grupėse. Ne mažiau svarbus ir tarpsektorinis bendradarbiavimas;
 - Organizuoti mokymus, skleisti informaciją pagyvenusiems asmenims bei jų artimiesiems griuvimų (nukritimų) prevencijos temomis, vykdyti įvairias fizinio aktyvumo priemones, didinti vyresnių gyventojų informuotumą apie sveiką gyvenseną;
 - Suteikti daugiau galimybių gyventojams stiprinti savo sveikatos raštingumą (dalyvauti seminaruose, konsultuotis su sveikatos priežiūros specialistais sveikatos stiprinimo ir gerinimo klausimais);
 - Skatinti gyventojus aktyviau dalyvauti Visuomenės sveikatos biuro, švietimo ir sporto įstaigų organizuojamuose sveikatinimo veiklos renginiuose (akcijose, paskaitose, užsiėmimuose);
 - Sudaryti sąlygas gyventojams būti fiziškai aktyviems, plėtojant sporto ir fizinės veiklos infrastruktūrą bendruomenėse ir artinant ją prie gyvenamosios vietos;
 - Šaltuoju metu laiku užtikrinti kokybišką ir nuolatinę šaligatvių, laiptų ir kitų paviršių priežiūrą.
- Siekiant sumažinti paauglių gimdymų skaičių Telšių rajone svarbu:
 - Skatinti aktyvesnį, glaudesnį abipusiu pasitikėjimu paremtą tėvų ir paauglių bendravimą;
 - Teikti konsultacijas tėvams apie tai, kaip reiktų bendrauti su paaugliu lytiškumo ugdymo ir lytinės sveikatos klausimais;
 - Organizuoti ir vykdyti mokyklose seminarus lytiškumo ugdymo temomis, paskaitas apie lytiškai plintančių ligų priežastis, plitimą, prevenciją, AIDS / ŽIV ir paauglių nėštumą, bei kontracepciją;
 - Kelti visuomenės sveikatos specialistų, pedagogų ir kitų mokyklos specialistų kvalifikaciją lytiškumo ugdymo klausimais;
 - Teikti konsultacijas jaunimui jiems aktualiomis lytinės ir reprodukcinės sveikatos temomis;
 - Ypatingą dėmesį skirti paauglių lytiškumo ugdymui ir šeimos kūrimui bendrojo ugdymo mokyklose.
- Siekiant sumažinti mirtingumą dėl atsitiktinių paskendimų, didinti gyventojų informuotumą metodinėmis ir vaizdinėmis priemonėmis apie saugų elgesį prie vandens telkinių.
- Mokyti teikti pirmąją medicinos pagalbą.

